

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

AUDITING OF THE TOURISM SPHERE IN CONDITIONS SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

У статті обґрунтовано необхідність відновлення туристичної сфери регіону в умовах сталого розвитку, який висуває нові вимоги до забезпечення ефективної взаємодії туристичної та природоохоронної діяльності, виникнення рівноваги між економічними інтересами, соціальними потребами і розвитком туризму. Проаналізовано основні цілі соціального, економічного та екологічного складників сталого розвитку й їх вплив на туристичну сферу. Запропоновано напрями ревіталізації туристичної сфери регіонів в умовах сталого розвитку, які розкриваються в запровадженні кластерів, що забезпечать максимальний господарсько-соціальний ефект за допомогою мінімізації транзакційних витрат і витрат управління, та активізації інвестиційної політики, від якої залежать стан виробництва екологічно чистої продукції, підвищення якості та конкурентоспроможності послуг, розв'язання соціальних і екологічних проблем на основі фінансування надходжень до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: туристична сфера, туристичні послуги, сталий розвиток, регіон, ревіталізація.

В статтю обоснована необхідність встановлення туристичної сфери реги-

она в умовах устойчивого развития, который выдвигает новые требования к обеспечению эффективного взаимодействия туристической и природоохранной деятельности, возникновения равновесия между экономическими интересами, социальными потребностями и развитием туризма. Проанализированы основные цели социальной, экономической и экологической составляющих устойчивого развития и их влияние на туристическую сферу. Предложены направления ревитализации туристической сферы регионов в условиях устойчивого развития, раскрывающиеся во введении кластеров, которые обеспечат максимальный хозяйственно-социальный эффект за счет минимизации транзакционных издержек и расходов на управление, и активизации инвестиционной политики, от которой зависят состояние производства экологически чистой продукции, повышение качества и конкурентоспособности услуг, решение социальных и экологических проблем на основе финансирования поступлений в местные бюджеты объединенных территориальных общин.

Ключевые слова: туристическая сфера, туристические услуги, устойчивое развитие, регион, ревитализация.

УДК 620.9:338.4

Ужва А.М.

д.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

The article substantiates the necessity of restoring the tourist sphere of the region in conditions of sustainable development, which introduces new requirements for ensuring effective interaction of tourism and nature protection activities, the emergence of a balance between economic interests, social needs and the development of tourism. The main aims of the social, economic and ecological components of sustainable development and their influence on the tourism sphere are analyzed. The directions of revitalization of the tourist sphere of regions in the conditions of sustainable development, which are revealed in the introduction of clusters, which will provide the maximum economic and social effect by minimizing transaction costs and expenses of management, and activating the investment policy, on which the state of production of environmentally friendly products, quality improvement and the competitiveness of services, solving of social and environmental problems on the basis of financing of revenues to local budgets of united territories oralyh communities. It is established that the development of the tourist sphere in the region is based on the introduction of effective mechanisms of financial and economic regulation of the development of the tourism industry; creation, taking into account the socio-economic interests of the state, an effective model of investment policy in the field of tourism; improvement of the organizational structure of the branch management; ensuring rational use and restoration of natural and historical and cultural environment; adoption of environmental regulations and approval of permissible norms for the development of tourism resources, the development of mechanisms for their implementation and implementation in management practice. In order to improve the quality and competitiveness of tourist services to tourists, it is recommended that scholars make a one-way evaluation of the quality of the tourist's rest, which would allow positive and negative feedback from tourists about nutrition, accommodation, transport and excursion services, the work of the staff and others.

Key words: tourist area, tourism services, sustainable development, region, revitalization.

Постановка проблеми. Сучасний туризм є пріоритетним вектором розвитку цивілізації, одним зі складників економіки, соціальної сфери, духовної культури. За даними Міжнародної туристичної організації, частка туризму у світовому ВВП становить близько 9% та близько 30% у світовому експорті послуг, 6% від обсягів світової торгівлі. У 2017 р. послугами туристичної сфери скористалися близько 1 млрд. іноземних туристів, товарообіг світового туризму досягнув понад 1,2 трлн. дол. США [3, с. 391]. Розвиток туристичної сфери гарантує значний внесок в економіку країни у наданні нових робочих місць, поповнення бюджету за допомогою сплати податків та відвідування України іноземними туристами. Вигідне географічне розташування, сприятливий клімат,

різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, розгалуження санаторно-курортної бази – усі ці чинники сприяють перспективному формуванню туристичної галузі України в умовах сьогодення. Туристична сфера сприяє формуванню сучасних інструментів управління саме на регіональному рівні.

Однією з головних ознак туризму на сучасному етапі є його сталий розвиток, концепція якого успішно реалізується у багатьох країнах світу. Концепція сталого розвитку у світовій соціально-економічній теорії та практиці розглядається як стратегія вирішення проблем збереження та відтворення навколишнього природного середовища і забезпечення високого рівня життя

населення. Сталий розвиток економіки регіону потребує визначення і відповідних стратегій для галузей, які спричиняють вплив та визначають той чи інший стан біологічних, географічних, економічних і соціальних об'єктів, що розглядаються як соціо-еколого-економічна система, всі складники якої розвиваються збалансовано [5, с. 70].

Отже, сталий розвиток туристичної сфери регіону забезпечується відповідними інструментами регулювання економічного, соціального, екологічного складників, які визначають своєрідність та специфіку діяльності кожного окремого регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання функціонування та управління туристичною сферою у своїх наукових працях розглядали такі вчені, як І. Гортенко, В. Гуляєв, В. Євдокименко, В. Кифяк, В. Мацола, А. Мельник, І. Темник, С. Цьохла та ін. В економічній науці фундаментальні засади дослідження управління регіональним розвитком, теорії та методи регіональної політики сталого розвитку висвітлено в працях З. Варналія, В. Геєця, М. Долішнього, Я. Жаліла, В. Кравціва, В. Лагодієнка, Н. Павліхи, Д. Стеценка тощо. Проблемам сталого розвитку туризму присвячували свої праці В. Герасименко, Ю. Миронов, Н. Свиридова, Т. Ткаченко. Проте, незважаючи на високий теоретико-методологічний та практичний рівень досліджень, наукова проблема сталого розвитку туристичної сфери вивчалася без урахування специфіки впливу економічного, соціального та екологічного його складників на ревіталізацію туристичної сфери регіону.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення впливу основних пріоритетних напрямів економічного, екологічного та соціального складників сталого розвитку на процес забезпечення відновлення туристичної сфери регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У нових умовах господарювання змінилася соціально-економічна роль регіонів, вони набули самостійності й стали суб'єктоутворюючими елементами країни. Цілісність регіону включає раціональне використання його природно-ресурсного потенціалу, пропорційне поєднання різних галузей, формування стійких внутрішньорегіональних і міжрегіональних виробничих та технологічних зв'язків, наявність особливого співтовариства людей із певними традиціями та способом життя. Регіональна цілісність, звичайно, неможлива без її першооснови – територіальної цілісності. Необхідно зауважити, що регіональна цілісність – це не тільки цілісність функціонально-компонентна, структурно-галузева, а й просторова, що передбачає певне розміщення компонентів природного, соціального і економічного середовища у просторі. Просторові зв'язки безпосередньо впливають на режим функціонування елементів кожного регіонального середовища, є невід'ємним складником

усієї системи взаємозв'язків між ними. Цілісність регіону відображає сутність виконуваних ним функцій:

- забезпечення умов для життєдіяльності людей;
- максимальний внесок у національне економічне зростання.

У сучасних умовах об'єктивної необхідності в регіонах країни набув процес ревіталізації туристичної сфери, суть якої полягає у розкритті й показі нових можливостей старих форм з урахуванням потреб та сучасних їх функцій. За ревіталізації туристичних об'єктів має бути максимально збережено історичний вигляд туристичного об'єкта; вільний доступ до нього як пам'ятки історії та культури; доходи, що даватимуть змогу підтримувати туристичний об'єкт в хорошому технічному стані, проводити ремонтні роботи, утримувати обслуговуючий персонал. Пристосування під нові функції викликає необхідність переобладнання і перепланування окремих приміщень.

Становлення сталого розвитку туристичної сфери регіону є його пріоритетним завданням функціонування, оскільки негативні наслідки у цій сфері спричинені відсутністю інвестицій в інфраструктуру регіонального туристично-рекреаційного комплексу; дослідженням динаміки розвитку підприємництва та його структурних зрушень; дослідженням динаміки обсягів виробництва туристичних послуг, структури ринку та туристичного потоку, бюджетних надходжень.

Сталий розвиток включає не лише економічний розвиток, а й соціальний і розвиток навколишнього природного середовища. Класично концепція сталого розвитку формується в результаті об'єднання трьох основних складників: економічного, соціального та екологічного. Економічний складник заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, яка передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних, енергозберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів. Соціальний складник орієнтований на людину і спрямований на збереження стабільності соціальних і культурних систем, у тому числі на скорочення конфліктів між людьми. Екологічний складник має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем [1, с. 354].

Отже, для забезпечення відновлення туристичної сфери регіону необхідно максимально активізувати важливі цілі складників сталого розвитку. Так, пріоритетними цілями соціального складника сталого розвитку туристичної сфери є такі:

- створення сприятливих умов для забезпечення рівноправного доступу людини до одержання доходів, користування ресурсами і соціальними послугами;

– сприяння досягненню повної зайнятості як одного з головних пріоритетів економічної і соціальної політики, створення для всіх працездатних громадян нормальних умов праці;

– підвищення реальних доходів сільського населення шляхом надання окремих туристичних послуг.

До головних цілей екологічного складника сталого розвитку туристичної сфери регіону належать такі:

– поліпшення навколишнього природного середовища життєдіяльності населення;

– зниження рівня несприятливого впливу господарської діяльності на довкілля, тобто розвиток зеленого туризму;

– забезпечення виробництва екологічно чистої і безпечної продукції (активізація ведення органічного сільського господарства).

Основними цілями економічного складника сталого розвитку туристичної сфери регіону є:

– раціональне використання природно-рекреаційного потенціалу регіону;

– формування умов для ефективного надання туристичних послуг шляхом створення умов для діяльності фізичних осіб – підприємців;

– підвищення та систематичне надання державної підтримки туристичної сфери на регіональному рівні;

– розвиток ринку екологічно чистої і безпечної продукції з використанням загальних засад продовольчого маркетингу;

– активізація інвестиційної діяльності в туристичну сферу на регіональному рівні.

Для ефективного відновлення туристичної сфери регіону в умовах сталого розвитку необхідно активізувати процес створення кластерів, які забезпечать максимальний господарсько-соціальний ефект за допомогою мінімізації трансакційних витрат та витрат управління порівняно з підібними галузями.

Кластери здійснюють вплив на конкурентну боротьбу трьома шляхами:

– підвищують продуктивність фірм і галузей, що входять у них;

– підвищують здатність до інновацій;

– стимулюють створення нових видів бізнесу, що підтримують інновації, розширюючи межі кластера.

Кластерний підхід в економіці дає змогу максимально посилювати сильні сторони розвитку туристичної галузі в регіоні, водночас максимально мінімізуючи стримуючі чинники розвитку. Кластерна політика є сукупністю державних і приватних заходів, спрямованих на будівництво кластерів із метою використання економії масштабу, синергії або інших непрямих ефектів. У складних умовах розвитку економіки України саме продумана активна кластерна політика на рівні регіонів є запорукою успіху таких форм співпраці. За сприят-

ливих ринкових умов кластери розвиваються самостійно (самоорганізуються). Проте їх можна створювати й штучно для активізації бізнес-процесів на рівні місцевої економіки, і тут особливу роль відіграє місцеве управління. Роль активатора процесу створення кластерів у перехідній економіці, як правило, бере на себе регіональна влада [4, с. 111].

Кластерна концепція розвитку регіональної економіки є основним орієнтиром для притягнення інновацій та основним механізмом розвитку інноваційної економіки. Кожна країна і навіть кожен регіон виробляє свою, вигідну для себе стратегію формування кластерних об'єднань.

Переваги створення на території певного регіону сільськогосподарсько-туристичного кластеру для обслуговування зони відпочинку полягають у зацікавленості місцевої влади та бізнесу до більш тісної співпраці. Для місцевої влади – це збільшення зайнятості і доходів жителів територіальної громади, зростання надходжень до місцевого бюджету, поліпшення транспортної інфраструктури, тобто у цілому поліпшення соціально-економічних показників, які підвищують авторитет та довіру і сприяють довгостроковому владному успіху. Для місцевого бізнесу – це суттєве поліпшення рівня господарської координації, інформованості та довіри. Оскільки і у членів збутового кооперативу, і у власників туристичного та торговельного бізнесу співпадають інтереси – збільшення потоку клієнтів та зростання попиту на їх продукт, взаємодія із владою дає змогу суттєво зменшити час і витрати на сертифікацію екологічно чистої продукції, знижує ризики недобросовісної конкуренції, вводить у правове русло діяльність місцевих контролюючих органів.

Одним із пріоритетних завдань під час досягнення цілей економічного складника сталого розвитку туристичної сфери регіону є активізація інвестиційного забезпечення функціонування туризму. В умовах сьогодення від ефективності інвестиційної політики української держави залежать стан виробництва екологічно чистої продукції, підвищення якості та конкурентоспроможності послуг, розв'язання соціальних і екологічних проблем.

Інвестиційний потенціал регіону визначає його можливості забезпечити максимальні темпи зростання виробництва матеріальних і нематеріальних благ відповідно до потреб ринку на основі залучення інвестиційних ресурсів та їх ефективного використання з урахуванням природних, економічних та соціальних чинників. Стратегія посилення інвестиційної політики туристичної сфери регіону ґрунтується на основі активізації фінансування з допомогою грошових надходжень до місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад. Реформа децентралізації 2015 р. сприяла створенню сучасної системи місцевого само-

врядування в Україні на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії, наділення об'єднаних територіальних громад повноваженнями та ресурсами, що забезпечать сталий розвиток, надання населенню високоякісних та доступних туристичних послуг.

Розвиток туристичної сфери в регіоні ґрунтується на впровадженні ефективних механізмів фінансово-економічного регулювання розвитку галузі туризму; створенні з урахуванням соціально-економічних інтересів держави ефективної моделі інвестиційної політики в галузі туризму; вдосконаленні організаційної структури управління галуззю; забезпеченні раціонального використання і відновлення природного і історико-культурного середовища; прийнятті екологічних регламентів і затвердженні допустимих норм освоєння туристичних ресурсів, розробленні механізмів їх дії й упровадження в практику управління [2, с. 118].

Управління якістю туристичних послуг розглядається як здатність задовольняти певні передбачувані потреби споживачів. Якість має забезпечити комфортність і зручність розміщення, харчування й автотранспортне обслуговування, високий рівень обслуговування, наявність широкого асортименту додаткових та спеціалізованих послуг, що задовольняють різноманітні потреби клієнтів, надійність, безпеку, охорону навколишнього середовища, економічні та естетичні вимоги.

Для підвищення якості та конкурентоспроможності туристичних послуг суб'єктам туристичної діяльності науковцями рекомендовано проводити поелементну оцінку якості відпочинку туристів, яка б дала змогу виявляти позитивні та негативні відгуки туристів щодо харчування, проживання, транспортно та екскурсійного обслуговування, праці обслуговуючого персоналу та ін. [3, с. 390].

Висновки з проведеного дослідження. Активізація цілей екологічного, соціального, економічного складників сталого розвитку сприятиме ревіталізації туристичної сфери регіону, створенню

нових робочих місць, розвитку галузей, пов'язаних із виробництвом туристичних послуг, забезпечить активну діяльність народних промислів і розвиток культури, зростання рівня життя місцевого населення, збільшить валютні надходження. А також матиме позитивний соціально-культурний вплив, серед якого слід виділити збереження культурної спадщини, завдяки якій розвиваються пізнавальний туризм, мистецтво і ремесла, звичаї, традиції тощо; сприяння створенню і підтримка різних об'єктів культури; посилення і відродження почуття гордості населення за свою культуру; забезпечення можливостей для міжкультурних обмінів між корінним населенням і туристами. Тому важливим аспектом сталого розвитку є ревіталізація туристичної сфери, яка сприятиме підвищенню рівня освоєння, експлуатації та віддачі рекреаційно-туристичного потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Домарадзька Г.С., Фурман М.Б. Реалізація «концепції сталого розвитку» в Україні як передумова ефективної інтеграції в світову економіку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2012. № 748. С. 350–356.
2. Миронов Ю.Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.11. С. 117–122.
3. Самко О.О. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. 2010. Вип. 7 (27). Ч. 4. С. 388–397.
4. Ужва А.М. Кластеризація як ефективний інструмент управління розвитком регіонального аграрного бізнесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 19. Ч. 2. С. 110–113.
5. Хвесик М.А., Хвесик Ю.М. Сталий розвиток територій як основа стратегії розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2013. № 1. С. 66–76.